

Kỹ thuật trồng dành dành

Dành dành là cây dạng bụi cao tới 2-3m, phân cành nhiều. Lá mọc đối hay mọc vòng 3 cái một, hình thuôn trái xoan hay bầu dục dài, nhẵn bóng. Lá kèm mềm ôm lấy cả cành như bẹ lá.

Hoa mọc đơn độc ở đầu cành, màu trắng, rất thơm, cuống có 6 cạnh hình như cánh. Đài 6, ống đài có 6 rãnh dọc, tràng có ống trắng nhẵn, phía trên chia 6 thùy, nhị 6, bầu 2 ô không hoàn toàn, chứa nhiều noãn.

Quả thuôn bầu dục, mang đài tồn tại ở đỉnh, có 6-7 rãnh dọc như cánh, thịt quả màu vàng da cam. Hạt dẹt.

Cây mọc hoang ở những nơi gần rạch nước, đầm lầy, có thể sống được ở vùng đất chua phèn, thời gian ngập nước dài.

Mùa hoa quả: Hoa tháng 5-7, quả tháng 8-10.

- ✓ **Giá trị:** Quả, vỏ thân, rễ, lá và hoa dùng làm thuốc. Quả dùng làm thuốc hạ nhiệt, tiêu viêm, lợi mật, lợi tiểu; chữa sốt, vàng da, chảy máu cam, đau họng, thổ huyết, đại tiện ra máu, bí tiểu tiện, bỏng, mụn lở; chứng mất ngủ, nóng ruột bồn chồn... Lá tươi chữa vết thương sưng đau, đau mắt đỏ. Vỏ cây bồ, dùng chữa sốt rét, bệnh lỵ và các bệnh ở bụng. Hoa thơm dùng làm dịu, chữa đau mắt, đau tử cung. Ở Trung Quốc, người ta còn dùng vỏ rễ làm thuốc đôn ngã, làm thuốc cầm máu.

Quả chín thường dùng làm phẩm nhuộm màu vàng, nhất là để đồ xôi, nhuộm thức ăn vì sắc tố của dịch quả không có độc. Còn dùng phẩm nhuộm để làm tranh giấy, hoa giấy và một số đồ thủ công mỹ nghệ truyền thống khác.

Cây còn thường được trồng làm cảnh trong các non bộ vì dễ sống, dáng đẹp và hoa thơm. Có thể tạo nguồn mật rất tốt cho nghề nuôi ong.

1. Kỹ thuật tạo cây giống

Cây dành dành có thể tạo giống bằng hạt, bằng hom cành.

◆ Tạo cây con từ hạt

+ Thu hạt giống

Thời gian thu hái: Từ tháng 8 đến tháng 10, tốt nhất là vào lúc cây bắt đầu có quả chín, nếu thu hái chậm sau thời gian này quả sẽ bị thối và bị các loài chim và chuột ăn hạt.

Nhận biết quả chín: Khi quả chín vỏ quả chuyển từ màu xanh nhạt sang màu vàng cam hay đỏ. Có thể dùng sào bẻ lấy chùm quả chín hoặc thu nhặt những quả chín rụng trên mặt đất. Tuy nhiên, cần thu sớm khi quả vừa chín tới đem ủ vì để quả chín mềm trên cây thường bị nhiều loại chim khoét ăn hết ruột. Quả rụng dưới đất cũng bị kiến và sâu bọ ăn hại.

+ Chế biến, bảo quản: Quả sau khi thu hái về, ủ khoảng 2-3 ngày cho chín đều rồi chà xát lấy hạt, lọc bỏ vỏ ngoài và thịt quả. Phơi hạt trong nắng 2-3 ngày cho hạt khô đều. Hạt sau khi khô cho vào bình khô, cất trữ khô kín.

+ Xử lý và gieo ươm hạt giống: Ngâm hạt trong nước ấm 45-50°C (2 sôi 3 lạnh) trong 8-12 giờ, vớt hạt ra cho vào túi vải ẩm ủ hạt trong 1-2 ngày trước khi gieo (cần tiến hành rửa chua 2 lần/ngày) hoặc có thể gieo hạt vào cát ẩm và tưới phun sương hàng ngày để giữ ẩm.

+ Quy cách bầu ươm: Kích thước bầu: cỡ trung bình (6x15cm). Thành phần ruột bầu: Đất cát pha 89%, phân chuồng ủ hoai: 10%, supe lân Lâm Thao: 1%.

+ Cấy cây: Khi cây mầm cao khoảng 2-3cm, có từ 2-3 cặp lá, tiến hành cấy cây vào bầu. Cần tưới ẩm luống cát trước khi bứng cây. Dùng que cấy chọc lỗ sâu 2-4cm giữa bầu, đặt phần rễ cây vào và ém chặt đất vào rễ, nếu rễ dài quá có thể cắt bớt trước khi cấy. Bứng đến đâu cấy vào bầu đến đó, tưới ẩm nước cho cây con sau khi cấy xong.

+ Chăm sóc cây con

Tưới nước: Giữ độ ẩm đất sau khi gieo hoặc cấy cây nếu trời không mưa. Không được để khô luống.

Che bóng: Giai đoạn đầu cần có độ che bóng 50-75%, sau đó dần bỏ dần giàn che.

Làm cỏ: Thường xuyên dọn sạch cỏ trên mặt luống. Thời gian đầu cứ sau 10-15 ngày cần làm cỏ kết hợp phá vầng 1 lần. Dùng que vót nhọn xới nhẹ phá lớp vầng tạo trên mặt bầu, tránh không làm hư tổn đến bộ rễ.

Bón thúc: Định kỳ bón thúc bằng phân hỗn hợp NPK.

● Tạo giống từ hom

+ Kỹ thuật lấy hom

Việc cắt chồi được tiến hành vào buổi sáng hoặc buổi chiều mát. Hom thường được lấy từ cây tự nhiên không qua gây trồng thành vườn nhân nên việc đi lấy hom cần chuẩn bị các dụng cụ cắt hom và dụng cụ bảo quản hom, gồm: Kéo cắt cành, kéo cắt cành cao, bao gai hoặc thùng xốp... Chọn cành lấy hom là cành khỏe, cành song song với thân chính hoặc tạo với thân một góc bé hơn 30°.

Cắt cành lấy hom thường cắt các chồi bánh tẻ đến cành già. Cành được cắt xong tiến hành cắt bớt lá, và cành bên không có giá trị lấy hom, tiến hành bao gói cẩn thận, giữ ẩm tránh làm mất nước trong quá trình vận chuyển về vườn giâm.

Dùng kéo sắc để cắt hom, chiều dài hom khoảng từ 30-40cm để rút ngắn thời gian tạo giống trong vườn ươm. Cắt hết lá và chồi ở phần dưới chỉ để lại 1-2 lá khi đã cắt bỏ 2/3 diện tích lá. Hom cắt đến đâu tiến hành ngâm gốc hom vào xô hoặc chậu nước tránh làm khô gốc hom.

+ Xử lý hom: Hom được cắt xong tiến hành chấm thuốc kích thích IBA ở các nồng độ là 50ppm.

+ Cấy hom: Hom sau khi được chấm thuốc kích thích cần được cấy ngay vào bầu (cỡ bầu và ruột bầu giống phương pháp tạo cây từ hạt). Dùng que cấy có kích thước bằng đầu đũa vót nhọn chọc lỗ, độ sâu khoảng 2-3cm. Cắm hom vào lỗ, dùng que cấy chọc

xiên khoảng 40-45° ép chặt hom hoặc lấy hai ngón tay ấn xung quanh hom cho chặt để gốc hom tiếp xúc với đất. Sau khi giâm xong phải tạo giàn che bóng cho luống giâm tránh ánh sáng trực xạ. Các luống giâm hom này cần có hệ thống phun sương tự động hoặc phải tưới thường xuyên để giữ ẩm cho hom trong quá trình giâm.

+ Chăm sóc cây hom: cần kiểm tra thường xuyên vườn ươm để điều chỉnh lượng nước tưới, nếu thời tiết nắng nóng thì cần tăng số lần tưới nước, khoảng cách các lần tưới từ 5-7 phút, mỗi lần phun khoảng 7-10 giây. Nếu thời tiết mát mẻ, có mưa thì 15-20 phút phun một lần. Thu nhặt những hom thối, lá rụng ra khỏi luống giâm. Khi hom bắt đầu ra rễ cần giảm dần lượng nước tưới, khi các cây hom ra rễ đồng đều, ổn định, ngừng tưới phun tự động, chỉ tưới để nước cho cây phát triển bình thường.

2. Tiêu chuẩn cây con xuất vườn

a) Đối với cây từ hạt

- + Tuổi cây: 2 năm
- + Đường kính cổ rễ: 0,2-0,4cm.
- + Chiều cao bình quân: trên 50cm

b) Đối với cây từ hom

- + Tuổi cây: 1 năm
- + Đường kính cổ rễ > 0,5-1cm.
- + Chiều cao: trên 60cm.

Cây con xuất vườn phải khỏe mạnh, không bị nhiễm sâu bệnh.

3. Kỹ thuật trồng

- + Thời vụ trồng: Thời điểm trồng cây thích hợp là vào ngay sau mùa lũ.
- + Đất trồng: Bờ các sông, rạch, các vùng thấp trũng ngập nước theo mùa kể cả những vùng đất cát ngập trũng.
- + Làm đất: Phát dọn cây bụi, cỏ dại xung quanh khu vực trồng theo băng hoặc hố trồng đường kính 1m. Quy cách hố: thông thường đào hố với tiêu chuẩn 20 x 20 x 20cm. Ở những nơi xung yếu có thể đào hố quy cách 30 x 30 x 20 cm. Hố cách hố 1m. Cuốc hố đến đâu trồng đến đó.

+ Bón lót: mỗi hố cần bón 2-3kg phân chuồng hoai cùng với 10g supe lân; hoặc 20-30g hỗn hợp NPK hay 200-300g phân hữu cơ sinh học.

+ Trồng cây

Rạch vỏ bầu, đặt cây vào giữa hố sao cho cổ rễ ngang mặt hố, rồi vun đất xung quanh cho kín. Có thể dùng tay lèn hoặc chân giẫm chặt xung quanh gốc cây, tránh giẫm vào bầu làm vỡ bầu.

Ở những nơi xung yếu có thể đào hố rộng và trên mỗi hố có thể bố trí 3 cây theo hình tam giác để tạo thành bụi cây dày tăng khả năng phòng hộ và giảm công trông giặm.

Khi trồng xong cần tưới đẫm nước, chống và cố định cây bằng cọc cao 0,6-1m để giữ vững cho cây.

4. Chăm sóc

Sau khi trồng, cần được chăm sóc và bảo vệ liên tục trong 2-3 năm đầu. Chăm sóc mỗi năm 2 lần, chủ yếu là phát dọn toàn bộ cỏ dại và chống lại cây trồng. Xới đất xung quanh hố với đường kính rộng 40-50cm.

Bảo vệ không cho gia súc phá cây.

Trồng bổ sung hoặc thay thế những cây xấu, cây chết./.